

MENNYEZETKÉP ÖTLETPÁLYÁZAT

SZÉKESFEHÉRVÁR
SZENT ISTVÁN KIRÁLY SZÉKESEGYHÁZ
ORGONAKARZAT FÖLÖTTI MENNYEZETKÉP
ELKÉSZÍTÉSE ÚJ MŰALKOTÁSKÉNT

Tartalomjegyzék

A PÁLYÁZAT CÉLJA	2
A SZÉKESEGYHÁZ RÖVID TÖRTÉNETE	3
AZ ORGONAKARZAT FALKÉPDEKORÁCIÓJA	3
AZ ÚJ MŰALKOTÁS KONCEPCIÓJA	4
FELADATLEÍRÁS	4
FIZIKAI PARAMÉTEREK	5
ESZTÉTIKAI KÖVETELMÉNYEK	7
TECHNIKAI KÖVETELMÉNYEK	7
TARTALMI KÖVETELMÉNYEK	8
A PÁLYÁZAT FORMAI ÉS TARTALMI KÖVETELMÉNYEI	9
ÜTEMEZÉS	9
DÍJAZÁS	9
KAPCSOLAT	10
MELLÉKLETEK	10
SZEMÉLYES ADATOK KEZELÉSE	10

Szent Cecília mennyezetkép (2017, tisztítás előtti állapot)

A PÁLYÁZAT CÉLJA

A kiírás tárgyát képező munka a 2017–2022 között megvalósuló, a templombelső teljes egészére kiterjedő restaurálási program része. Jelen kiírást a székesegyház restaurálási munkáit felügyelő szakértői bizottság és a falképrestaurátori munkákat vezető restaurátor közösen állította össze, a teljes épületbelsőre vonatkozó restaurálási koncepcióval összhangban a Magyar Képzőművészeti Egyetem hallgatói számára.

Az ötletpályázat elősorban egy közeljövőben tervezett meghívásos pályázat előkészítését szolgálja. A pályázat elsődleges célja nem az új műalkotás elkészítése, hanem átfogó vizsgálat és tájékozódás az új műalkotás elkészítéséhez, azonban a kiíró Székesfehérvári Egyházmegye (továbbiakban: Kiíró) fenntartja annak lehetőségét, hogy az első helyezett pályamű kivitelezését megrendelje.

A SZÉKESEGYHÁZ RÖVID TÖRTÉNETE

A székesfehérvári székesegyház középkori templom épületrészeinek felhasználásával 1758-68 között épült fel a jezsuiták irányítása alatt, akkor még a város magyar lakosságának plébániatemplomaként, **Szent István király** tiszteletére. A teljes templombelső freskódekorációját **Johann Ignaz Cimbali** bécsi festő készítette. Őt bízták meg a mellékoltárképek megfestésével is. A fa- és kőfaragómunkák, valamint a szobrok helyi mesterek alkotásai. A főoltár néhány évvel később, 1772-75 között készült, **Mária Terézia királynő** adományaként. Tervezője **Franz Anton Hillebrandt** birodalmi főépítész volt, az oltárképet **Vinzenz Fischer**, a bécsi akadémia tanára festette. A főoltár adományozásakor már tudni lehetett, hogy Székesfehérvár hamarosan püspöki székhely lesz, a plébániatemplom pedig székesegyház. A fehérvári püspökséget **Mária Terézia** 1777-ben alapította.

A templomot többször restaurálták, ezek közül az 1866-os és az 1936-os beavatkozás, majd a II. világháború utáni helyreállítás (1958-tól) volt a legjelentősebb.

AZ ORGONAKARZAT FALKÉPDEKORÁCIÓJA

Az orgonakarzat fölötti boltozaton látszatarcarchitektúra által keretezett képmezőben **Szent Cecília** látható muzsikáló angyalok körében. Az 1768-ban készült, Cimbali-féle barokk freskó elpusztult, mindössze annyit tudunk róla, hogy „egy angyalt ábrázolt harsogó trombitával”. A képmezőt minden bizonnyal az oldalfalakhoz és a többi boltozat festéséhez illeszkedő látszatarcarchitektúra keretezte, ami beázások miatt szintén megrongálódhatott, ezért annak a helyére is újat festettek.

1866-ban **Heinrich Ede** festőművész új képet festett szekkó technikával, mely a zenészek védőszentjét, Szent Cecíliát ábrázolta angyalokkal. (Érdemes megjegyezni, hogy 1891-ben alakult meg a székesegyházban a Szent Cecília Énekegyesület, mely 1928-tól Szent Cecília Énekkar néven máig működik.) 1935-ben, a falképek vizsgálatakor **Éber Sándor** megállapítása szerint állapota még jó volt, de szekkó technikája miatt veszélyeztetett. 1936-ban **Sándor Béla** restaurálta a falképet. 1958-ban az orgonakarzaton kezdték meg a II. világháborúban megsérült falképek helyreállítását (**Németh Gábor**, **Przudzik József**, konzulens: **Kákai Szabó György**).

A jelen beavatkozást előkészítő restaurátori vizsgálat (**Jeszeniczky Ildikó**, 2017) szerint „a boltozati festés figurális részletei - főként Szent Cecília alakja - leginkább Bicskei [Karle János] festői invencióit, eszköztárát és az 1960-as évek ízlését tükrözik”. (Jeszeniczky II., 38.) A tisztítás során 2019-ben tett megállapítás szerint: „...jelentős kiterjedésű átfestések módosították a boltozat összképét, Szent Cecília most látható megformálása is ehhez az időponthoz és Bicskei Karle János személyéhez köthető. Heinrich Ede 1866-os művéből mára már csak festéknyomok maradtak. A boltozati falkép heterogén, elszíneződött, nagy kiterjedésű, enyves kötőanyagú, 1936-os, 1959-es és 1960-as egymás mellett és felett megjelenő javításai nedvesítésre oldékonyak, a szerkezeti repedések mentén vakolatelválások, jelentős megereszkedések tapasztalhatók. (...) A feltárást követően várhatóan élesen elválik majd az 1768-as oldalfali és a boltozat későbbi kifestése színben, stílusjegyeiben és a tónusok mélységében egyaránt.” (**Jeszeniczky Ildikó**: Munkanapló, 2019.06.03.)

2019-2020-ban a felületet megtisztították a szennyeződésektől, de mivel a festett felület nem volt nedvesíthető, vegyszeres tisztítást nem alkalmaztak. Az átfestések, kiegészítések ezért – jó részük elszíneződött, besötétedett állapotban – megmaradtak. A teljes felületet konzerválták, a vakolathiányokat kiegészítették.

AZ ÚJ MŰALKOTÁS KONCEPCIÓJA

A vizsgálatok és a tisztítás eredményei alapján elmondható, hogy **Heinrich Ede** 1866-ban készült mennyezetképe szinte teljesen megsemmisült. Kompozícióját, részleteit a 20. századi átfestések őrizték meg. Az eredeti kép rekonstrukciója csak a javítások jelentős átdolgozása árán volna lehetséges, hitelessége ezért erősen kétséges lenne. Hitelesen tehát legfeljebb az 1958-as állapotot lehetne helyreállítani, ami azonban gyökeresen elütne a megtisztított, restaurált barokk falképciklustól. Ezért a Szent Cecíliát ábrázoló képmező esetében a szakértői bizottság lemondott a restaurálás lehetőségéről. Heinrich Ede töredékes mennyezetképe ugyanakkor műemléki értékkel bír, és kordokumentumként feltétlenül megőrzendő. A szakszerű konzerválás és dokumentálás után azonban bemutatása nem szükséges, eltakarása reverzibilis technikával lehetséges. Az eltakart felületen új műalkotás által szükséges helyreállítani a barokk dekoráció egységét.

Felmerül a lehetőség, hogy készüljön el **Johann Ignaz Cimbal** barokk mennyezetképének rekonstrukciója. Ez a lehetőség azonban kerülendő, mert nem rendelkezünk hozzá elegendő forrással. Mindössze az idézett témamegjelölés ismert.

Cimbaltól nem ismerünk pontosan ilyen ikonográfiájú mennyezetképet, azonban, ha volna is ilyen, annak megisméltése nem léphetne fel a rekonstrukció igényével, akárcsak az ő művei alapján létrehozható kompiláció.

A székesegyház története során volt már példa ilyesmire, amikor 1994-ben, egy sajnálatos tűzben megsemmisült a karzatalj Cimbal-freskója. Mivel ekkor sem állt rendelkezésre fénykép, a kép helyén hipotetikus rekonstrukció készült.

Míg a karzataljban a freskó hirtelen és tragikus pusztulása miatt a rekonstrukció igénye érthető volt, az orgonakarzat boltozata esetében ezt Kiíró nem tartja indokoltnak, ezért a megoldást a restaurálás módszerein kívül, egy új műalkotásban látja a Kiíró, de nem véglegesen kizárva a hipotetikus rekonstrukció lehetőségét. Az új műalkotás megrendeléséhez a Kiíró és a szakértői bizottság egyhangú döntése szükséges a pályázatokra érkezett egyik terv mellett.

FELADATLEÍRÁS

A festőrestaurátori feladat részeként megvalósult a műemléki értékű **Szent Cecília**-mennyezetkép tisztítása, konzerválása. Dokumentáció készül róla, majd reverzibilis technológiával eltakarják, lefedik. Jelen kiírás az ezt követő művészi feladatra vonatkozik.

A feladat az orgonakarzat fölötti boltozat képmezőjében (a székesegyház restaurátori munkái során használt kódrendszer szerint I.2.1.FK.D jelű felület), a **mennyezetképet takaró rétegen új műalkotás létrehozására**.

A feladatnak tehát nem része a boltozat architektúrafestése (I.2.FK.D.df1, I.2.FK.D.df2), melynek kezelése a festőrestaurátori feladatok közé tartozik.

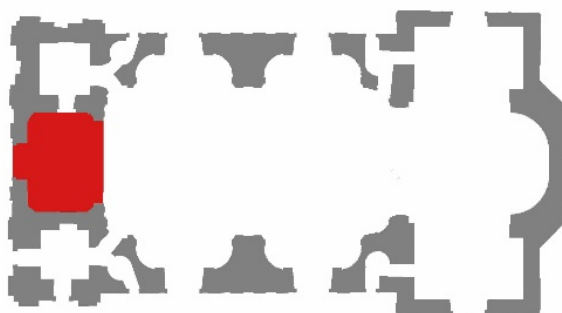

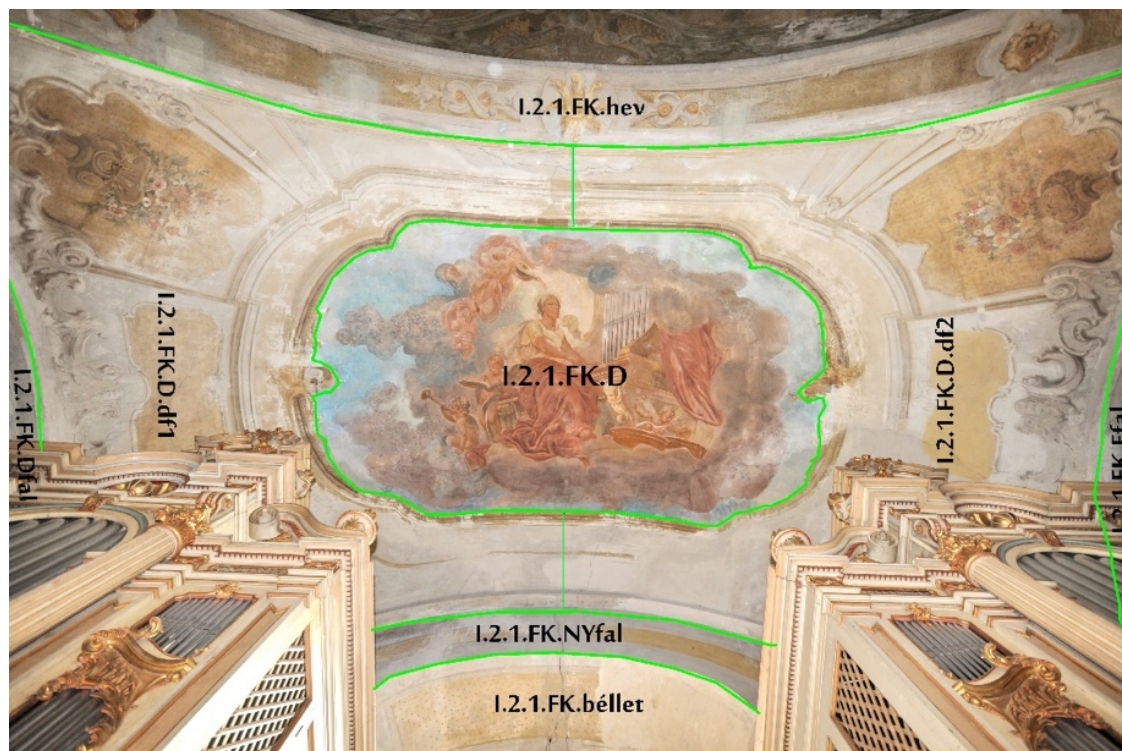
FIZIKAI PARAMÉTEREK

Elhelyezkedés: A székesegyház nyugati bejáratánál lévő orgonakarzat fölötti boltozat. A boltozatnak két fő nézőpontja van. Az egyik a hajóból kifelé menet, az orgonával és a karzattal együtt (ferde alulnézet), a másik az orgonakarzatról (alulnézet).

Hordozó felület: csehsüvegboltozat

A képző mérete: kb. 6 x 4 m; 22,48 m² nem teljesen szabályos térforma

Szent Cecília mennyezetkép a székesegyház restaurátori munkái során használt kódrendszerrel

Szent Cecília mennyezetképről lézershkeneléssel készült ortofoto (2017, tisztítás előtti állapot)

ESZTÉTIKAI KÖVETELMÉNYEK

Illeszkedés: Az új műalkotás részét fogja képezni a székesegyház különböző korú elemekből álló, de egységes, műemléki értékű dekorációjának, ezen belül pedig a restaurált barokk freskóciklusnak. Megjelenését tekintve ezért nem lehet túlzottan hangsúlyos, elsődleges szempont a műemlék enteriőr és a restaurált mennyezetképek érvényesülése, ezeket nem zavarhatja meg.

Az új mennyezetképnek illeszkednie kell a székesegyház eredeti dekorációs koncepciójához, illetve a barokk mennyezetfestészet tradíciójához, képi rendszeréhez, mely az építészet által meghatározott tér, a festett architektúra és a festett jelenetek egyégt jelent. Ebben a rendszerben a látszatarcitektúra a valós épület kiegészítése, feldíszítése. A festészet túllép az építészet keretein, és a boltzatokat megnyitja az ég felé. Ezeken a nyílásokon keresztül a mennyei szféra tárul fel az égi szereplőkkel, akiknek alulnézetből való megjelenítésével a festők a valóság, a jelenlét illúzióját kívánták felkelteni. A barokk mennyezetfreskó így a szakrális térben megélt látomás karakterét veszti fel. Ennek megfelelően alkalmazták a barokk festők az illúziókeltő trompe l'oeil megoldásokat és a ferde alulnézeti perspektívát. Az ehhez a koncepcióhoz való illeszkedés nem annak szó szerinti, szigorú reprodukálást, követését jelenti, hanem azt, hogy a barokk rendszer vizuális folytonosságát és egységét az új műalkotás ne zavarja, ne törje meg.

Itt érdemes ismét kiemelni, hogy a képmező körüli látszatarcitektonikus „keret” neobarokk stílusú. Ez képez majd átmenetet a restaurált barokk falképek és az új kép között.

Megkülönböztetés: A barokk freskóciklusba való illeszkedést nem barokk stíluselemek alkalmazásával szükséges megvalósítani. A historizálás nem követelmény. Sokkal inkább kívánatos, hogy az új műalkotás a modern festészet nyelvén szólaljon meg, „ne akarjon másnak látszani, mint ami”. Az új műalkotás legyen megkülönböztethető a freskóciklus többi részétől, kortárs volta legyen felismerhető.

A cél tehát az illeszkedő megkülönböztetés, ami nemcsak esztétikai szempontból kedvező, hanem a műemlékvédelem szempontjából is kívánatos.

TECHNIKAI KÖVETELMÉNYEK

Elsődleges szempont az alkalmazott anyagok és technikák kompatibilitása az eltakart és a látszó, műemléki értékű festésekkel.

Az új műalkotást a freskóhoz hasonlóan időtálló technikával kell elkészíteni. A tervezett technikát ezen túlmenően a tervet megalkotó pályázó szabadon határozhatja meg.

A kész alkotásnak megjelenésében a restaurált freskóciklushoz illeszkednie kell.

TARTALMI KÖVETELMÉNYEK

A mennyezetképnek tematikájában is illeszkednie kell a barokk dekorációs programhoz. Annak ellenére, hogy szinte biztosan tudjuk, hogy Cimbal freskója muzsikáló angyalokat ábrázolt, az új műalkotás lehetséges témáját nem szűkítjük az eredeti barokk témára. Figyelembe kell venni, hogy a barokk freskó helyére nem egészen 100 évvel később Szent Cecília ábrázolása került, mely több mint 150 évig volt látható. A székesegyház kórusa 130 éve viseli Szent Cecília nevét, így ez a tematika is indokolt.

Mindezek figyelembe vétele mellett sem szándéka a Kiírónak a téma minél pontosabb lehatárolása. A téma meghatározását inkább a művészi alkotás inspirációjának szánva teret enged a tágabb értelmezésnek. **Ezért a témát az orgonakarzatok fölötti freskók több évszázados barokk tradíciójához kapcsolódva „Mennyei muzsikaként” határozza meg.** E hagyomány lényege, hogy az oltárral szemben, a szentmisén éneklő kórus és zenekar fölött, velük szinte közösségben megjelennek az éneklő, zenélő angyalok és szentek (általában Szent Cecília és/vagy Dávid király), akik az égből alászállnak a templomba, s így a földi liturgiát összekapcsolják az örökké tartó mennyei liturgiával. Mindehhez szorosan kapcsolódnak az oldalfalak hangszer-ábrázolásai. Trompe l’oeil csendéletként átmenetet képeztek a karzaton éneklő, zenélő emberek valósága és az illúziókeltő módszerekkel megalkotott imaginárius tér, a mennyezetkép között. A csendéletek és az illúziókeltő, festett ablakok miatt az orgonakarzatok hagyományosan a bravúros festői tudás bemutatásának a helyszínei is (pl. Székesfehérvár, ciszterci templom; Győr, bencés templom) – talán nem véletlenül a zene közvetlen közelségében.

Az új mennyezetkép témájának tág értelmezése megengedi a nonfiguratív alkotást is, mely az „illeszkedő megkülönböztetés” szempontjainak akár könnyebben meg is tud felelni, mint egy figurális ábrázolás.

A PÁLYÁZAT FORMAI ÉS TARTALMI KÖVETELMÉNYEI

A pályázatokat digitális formátumban (PDF dokumentum) a tervezett anyaghasználat megjelölésével kell benyújtani a 2. sz. melléklet felhasználásával az alábbi email-címre:

mennyezetkep@puspokseg.hu.

A pályázatok négy részből állnak:

1. Pályázó adatai és esetleges referenciái
2. Szöveges rész, vagy műleírás, amely tartalmazza a témaválasztás indoklását, a téma bemutatását, valamint a technikai megoldások bemutatását és indoklását. A szöveges részben be kell mutatni a jelen kiírás 7–8. oldalán meghatározott esztétikai és tartalmi követelmények megvalósulását.
3. Vázlattev: Az elkészíteni kívánt mű vázlatai, valamint a székesegyház enteriőrjében való megjelenés (illeszkedés) demonstrálása. Ehhez Kiíró méretarányos ortofotót (2. sz. melléklet) biztosít.
4. Szerzői jogi nyilatkozat (1. sz. melléklet)

ÜTEMEZÉS

Pályázat kiírása: 2021. március 16.

Helyszíni bejárás ideje: 2021. március 30. 12:30. és 2021. április 6. 12:30.

Pályamunkák benyújtásának határideje: 2021. május 31.

A bíráló bizottság tagja a restaurálás szakmai felügyeletét végző testület és a Magyar Képzőművészeti Egyetem tanárai mellett **Spányi Anta** székesfehérvári megyéspüspök.

Pályamunkák elbírálásának határideje: 2021. június 15.

DÍJAZÁS

1. helyezett: 120.000 Ft

2. helyezett: 70.000 Ft

3. helyezett: 50.000 Ft

A Kiíró vállalja, hogy az új műalkotás elkészítésére kiírandó meghívásos pályázaton a Magyar Képzőművészeti Egyetem hallgatói számára kiírt ezen pályázat győztese is részt vehet.

KAPCSOLAT

A pályázattal kapcsolatos kérdéseket e-mailben tehetik fel Smohay András művészettörténésznek, a Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum igazgatójának:
smohay@szfvar.katolikus.hu.

MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet: Szerzői jogi nyilatkozat
2. sz. melléklet: A tervezési terület méretarányos ortofotója
3. sz. melléklet: Műemléki tudományos dokumentáció: <https://tinyurl.com/ywe9sw59>
4. sz. melléklet: Műemléki értékleltár: <https://tinyurl.com/nf5racm8>
5. sz. melléklet: Restaurátori kutatási dokumentáció: <https://tinyurl.com/5924y8v2>
6. sz. melléklet: Restaurálási koncepció: <https://tinyurl.com/sbhkmy9s>
7. sz. melléklet: Gaylhoffer-Kovács Gábor – Smohay András: Székesfehérvár, volt plébániatemplom, ma székesegyház. In: Barokk freskófestészet Magyarországon I. Szerk.: Jernyei Kiss János. Budapest, 2019, 46–75. <https://tinyurl.com/26379cab>

SZEMÉLYES ADATOK KEZELÉSE

Kiíró kötelezettséget vállal arra, hogy Pályázó személyes adatai kapcsán betartja a hatályos szabályokat, így különösen az Info tv., valamint az Európai Unió 2016/679. számú rendeletét (GDPR).

1. sz. melléklet

Szerzői jogi nyilatkozat

Alulírott ..... (név) ..... (cím),
mint a Székesfehérvári Egyházmegye (Kiíró) által a „Székesfehérvár, Szent István király székesegyház
orgonakarzat fölötti mennyezetkép elkészítése új műalkotásként” tárgyú ötletpályázaton pályaművet
benyújtó pályázó kifejezetten kijelentem, hogy

- i. **Pályázatom 1., 2. vagy 3. helyeztként történő kihirdetése esetén** a részemre járó díjazás ellenében az ötletpályázatban általam benyújtott, szerzői jogi védelem alá eső valamennyi alkotással kapcsolatban a Kiíró határozatlan idejű, korlátlan és kizárólagos felhasználási jogot szerez valamennyi átruházható szerzői jog vonatkozásában; Kifejezetten engedélyt adok arra, hogy Kiíró a mű felhasználására harmadik személynek további engedélyt adjon.

Kifejezetten hozzájárulok ahhoz, hogy Kiíró a szellemi alkotásokat nem csak saját belső tevékenységéhez, illetve nem csak saját üzemi tevékenysége körében használhatja fel, hanem nyilvánosságra hozhatja, harmadik személlyel közölheti, harmadik személynek át-, illetőleg tovább adhatja, a mű (műrészlet), mint előzmény időbeli korlát nélkül a Projekt esetleges további fázisaiban is szabadon felhasználható.

- ii. **Pályázatom anyagi díjazása hiányában** az ötletpályázatban általam benyújtott, szerzői jogi védelem alá eső valamennyi alkotással kapcsolatban a Kiíró határozatlan idejű, korlátozott és nem kizárólagos felhasználási jogot szerez az alábbiak szerint:

- a. Kiíró korlátozás nélkül jogosult az alkotások többszörözésére;
- b. Kiíró az alkotásokat – külön írásbeli hozzájárulásom nélkül – az ötletpályázaton kívül nyilvánosságra nem hozhatja, harmadik személynek nem adhatja át;
- c. Kiíró az alkotások átdolgozására, módosítására – külön írásbeli hozzájárulásom nélkül – nem jogosult.

Kifejezetten tudomásul veszem és kötelezettséget vállalok arra, hogy amennyiben az ötletpályázat határidejének lejártát követő 1 éves időtartam alatt a Kiíró az ötletpályázat 3. helyezettjének járó díjazásnak megfelelő összegű jogdíjat ajánl fel a részemre az alkotások i. pontban rögzített felhasználási jogainak megszerzése érdekében, úgy azt elfogadom és átruházom a felhasználási jogokat a Kiíróra.

Dátum:

.....
Aláírás

2. sz. melléklet

